

Patrycja Goryń

Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0002-5674-7758

WPŁYW ZMIANY PRAWA NA ZMIANĘ W POSTRZEGANIU OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI PRZEZ INSTYTUCJĘ PUBLICZNĄ

| Abstrakt

Osoby z niepełnosprawnościami jako część społeczeństwa były na przestrzeni lat w różny sposób postrzegane przez instytucje publiczne. Były one klientami gorszej kategorii z opinią grupy roszczeniowej, słabszej, gorszej. Obecnie są pełnoprawnymi członkami społeczeństwa, którzy powinni być traktowani jak wszyscy. Zmiany te jednak nie przyszły samoczynnie, a były podyktowane zmianami w prawie międzynarodowym i krajowym. Niniejszy artykuł pokazuje, jak modyfikacja prawa w Polsce wpłynęła na funkcjonowanie instytucji publicznych w zakresie podejścia do osób z niepełnosprawnościami w perspektywie korzystania z Facebooka jako miejsca pozyskiwania przez pracowników instytucji publicznych wiedzy potrzebnej do wykonywania obowiązków służbowych.

- Słowa kluczowe: osoby z niepełnosprawnościami, instytucje publiczne, dostępność.

| Abstract

People with disabilities as part of society have been perceived differently by public institutions over the years. They were customers of a lower category who were seen as a demanding group, as weaker and inferior. They are now full members of society who should be treated like everyone else. However, these changes did not

come automatically. They were dictated and forced by changes in international and national law. This article shows how the changes in law in Poland influenced the functioning of public institutions. How has the approach to people with disabilities changed and how has Facebook become a place where employees of public institutions obtain the knowledge they need to perform their duties.

- **Keywords:** people with disabilities, public institutions, accessibility.
-

Wstęp

W Polsce od dziesięcioleci można było zaobserwować powolne zmiany w zakresie postrzegania przez społeczeństwo osób z niepełnosprawnościami. Powolne, ewolucyjne przesuwanie się perspektywy z osób zmarginalizowanych w stronę pełnoprawnych członków społeczeństwa stało się już normą i proces ten trwa. Jednak na przestrzeni dziesięcioleci zmiany te nie przebiegały w jednakowym tempie. W XX w. były one wręcz niedostrzegalne dla zwykłych obywateli, zaś w obszarze instytucji, szczególnie formalnych, były to przede wszystkim zmiany w zakresie praw socjalnych, które skupiały się na zapewnieniu minimalnych warunków do egzystencji (renty, zasiłki, różnego rodzaju dofinansowania). Niewątpliwie skupianie się instytucji na wsparciu obywateli przede wszystkim w zakresie socjalnym wynikało także ze specyfiki polskiego systemu społecznego i prawnego, który funkcjonował do końca lat 80., a tak naprawdę w zakresie wspierania jednostek i grup słabszych w społeczeństwie w latach 90. także był silnie obecny.

W odróżnieniu od innych części świata (w USA rewolucja w podejściu do osób z niepełnosprawnościami została zapoczątkowana oddolnie już w latach 70. XX w. i w efekcie doprowadziła do zmian prawa krajowego i międzynarodowego¹), w Polsce dopiero XXI w. przyniósł znacząco większą

¹ Więcej na ten temat można obejrzeć między innymi w dokumencie platformy Netflix *Crip camp*, <https://www.netflix.com/pl/title/8101496> [dostęp: 12.12.2021].

dynamikę zdarzeń, które wpłynęły na zmianę paradygmatu postrzegania osób z niepełnosprawnościami. Wzmoczone działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, nakierowanie na wsparcie nowych grup osób z niepełnosprawnościami, polityka społeczna Unii Europejskiej, silnie akcentująca potrzebę wspierania osób marginalizowanych, oraz ogólna zmiana światopoglądowa, która pozwoliła przejść z paradygmatu indywidualnego do paradygmatu społecznego², złożyły się na podstawę do znaczącej zmiany przepisów prawa w naszym kraju oraz do aktywowania na niespotykaną dotąd skalę łańcucha reform, mających doprowadzić do traktowania osób z niepełnosprawnościami jak zwyczajnych członków społeczeństwa, którym jako obywatelom należne jest takie samo traktowanie w takich samych sytuacjach jak innym.

Zmiana rzeczywistości prawnej

Realnym impulsem dla rządzących do wprowadzenia dużych i niespotykanych dotąd zmian w zakresie podejścia do tematu niepełnosprawności i wsparcia ludzi nią dotkniętych była ratyfikacja Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych

² Przez wiele lat obowiązywało postrzeganie niepełnosprawności jako problemu jednostki, której ona dotyka, i jej najbliższego otoczenia. Problemy osoby z niepełnosprawnościami to były jej problemy, które musiała sobie sama rozwiązać i dostosować się do zasad obowiązujących w reszcie społeczeństwa. Paradygmat społeczny znacząco zmienił to podejście, gdyż obecnie problem niepełnosprawności jest problemem społecznym i to społeczeństwo ma obowiązek wspierać osoby z niepełnosprawnościami w pokonywaniu istniejących barier, pomagać je likwidować i starać się nie tworzyć nowych. Przejawia się to między innymi w takich nurtach jak uniwersalne projektowanie, którego głównym założeniem jest to, że z danej rzeczy lub usługi powinno móc skorzystać jak najwięcej osób bez konieczności dokonywania dodatkowych adaptacji (np. zastosowanie automatycznie rozsuwanych drzwi jest wygodne dla osób bez problemów zdrowotnych w takim samym stopniu jak dla osób poruszających się na wózkach). Zob. J. Niedbalski, M. Raclaw, D. Żuchowska-Skiba, *Wstęp. Współczesne perspektywy postrzegania niepełnosprawności*, [w:] J. Niedbalski, M. Raclaw, D. Żukowska-Skiba, *Oblicza niepełnosprawności w teorii i praktyce*, Łódź 2017, s. 9–21.

w 2012 r.³ I choć przez pierwszych kilka lat była ona jednym z wielu aktów prawa międzynarodowego, które nie miały większego znaczenia w naszym kraju poza prestiżem, to sam fakt ratyfikacji otworzył drogę na przyszłość.

Sytuacja kolejny raz znacząco zmieniła się w 2018 r., gdy we wrześniu polska delegacja sprawozdawała się na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych z wdrożenia i przestrzegania przepisów wynikających z Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych⁴. Z tego spotkania oraz przygotowania się do niego polskiej strony wynikała jedna podstawowa rzecz – powstała realna diagnoza wdrożenia Konwencji, która okazała się niezbyt zadowalająca zarówno w polskim mniemaniu, jak i Komitetu ds. Praw Osób Niepełnosprawnych. Dzięki tej diagnozie oraz wskazaniom Komitetu został opracowany program rządowy „Dostępność Plus”⁵, który stał się podłożem zmian w poszczególnych politykach państwa, i to na niespotykaną dotąd skalę. Program ten objął takie sfery życia, jak wsparcie seniorów i osób z niepełnosprawnościami, zapewnienie dostępności cyfrowej, zapewnienie dostępności informacyjno-komunikacyjnej czy też architektonicznej, poprawa jakości transportu i dostępu do usług publicznych.

W pierwszym etapie program ten zobowiązał lub zachęcał do działania podmioty publiczne oraz niepubliczne (np. organizacje pozarządowe) korzystające ze środków publicznych. Miało to swoje odzwierciedlenie między innymi w konkursach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, koordynowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju⁶. Dodatkowo wszystkie konkursy w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju i np. w Narodowym Centrum

³ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012, poz. 1169, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001169> [dostęp: 17.05.2021].

⁴ <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdanie-z-wykonywania-konwencji-o-prawach-osob-niepelnosprawnych> [dostęp: 17.05.2021].

⁵ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus> [dostęp: 18.05.2021].

⁶ Np. od 2019 r. ogłaszany był corocznie konkurs „Uczelnia dostępna”, pojawił się również konkurs „Projektowanie Uniwersalne” oraz konkursy skierowane do samorządów i placówek oświatowych.

Nauki obligatoryjnie zaczęły wymagać realnego i szerokiego uwzględniania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami oraz dyskryminowanych lub w inny sposób będących w niekorzystnej sytuacji życiowej. Należy zwrócić uwagę, że poszczególne programy pośrednio i bezpośrednio mające wpływ na zwiększanie dostępności operują wieloma setkami milionów złotych skierowanych do różnych sektorów życia społecznego i instytucjonalnego naszego kraju.

Jednakże poza potężnym zastrzykiem finansowym przeznaczonym na działania wspierające osoby ze szczególnymi potrzebami⁷, a więc i osoby z niepełnosprawnościami, pierwsza poważna zmiana obejmująca całe społeczeństwo polskie to wprowadzenie w 2019 r. dwóch ustaw:

- 1) ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych,
- 2) ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Ustawy te wprowadziły trzy najbardziej widoczne i realnie odczuwalne zmiany dla podmiotów publicznych⁸, które mają obowiązek je stosować:

- 1) obowiązek powołania koordynatora dostępności, który ma za zadanie wdrożenie i utrzymanie zasad dostępności w podmiocie,

⁷ W polskim prawodawstwie od 2019 r. zaczęła funkcjonować nowa, znacznie szersza grupa osób niż osoby z niepełnosprawnościami. Według art. 2 ust. 3. ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami są to osoby, które ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne albo ze względu na okoliczności, w których się znajdują, muszą podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przewyżczenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami.

⁸ Podmiotami publicznymi według tych ustaw, poza wszelkimi instytucjami rządowymi i samorządowymi (w tym sądownictwo, służby, straż, wojsko itp.), są placówki medyczne, placówki szeroko rozumianej edukacji, szkolnictwo wyższe, ale także wszystkie podmioty niepaństwowe, które realizują swoje zadania przy finansowaniu lub współfinansowaniu z pieniędzy państwowych lub programów unijnych. Taki katalog podmiotów powoduje, że obowiązkami ustawowymi zostały objęte wszelkie podmioty, które są przynajmniej częściowo finansowane z budżetu państwa w jakikolwiek sposób.

- 2) system skarg i kar finansowych, które czekają podmiot za niewypełnienie zapisów ustawowych (efekt sankcji został dodatkowo wzmocniony brzmieniem przepisu prawa, który wskazuje, że kara finansowa zostanie nałożona nie tyle na instytucję, ile na osobę odpowiedzialną w instytucji za brak zapewnienia dostępności),
- 3) konieczność przygotowania sprawozdań dotyczących zapewniania dostępności, które poza przesłaniem do instytucji wskazanej ustawowo jako odbiorca sprawozdania muszą być także zamieszczane do publicznej wiadomości na stronach internetowych Biuletynu Informacji Publicznej podmiotu.

Konsekwencje zmian prawa

Opisywane powyżej zmiany, chociaż w pewnym sensie kosmetyczne⁹, w konsekwencji doprowadziły do niespotykanego dotychczas wzmożenia w mediach społecznościowych poruszania tematów związanych z zapewnieniem dostępności osobom o szczególnych potrzebach, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Zjawisko to nie skupiło się także tylko na wymianie informacji między kilkoma rodzajami instytucji publicznych – zapytania i inicjowane wątki były tworzone przez przedstawicieli samorządów terytorialnych, placówek oświatowych każdego szczebla i rodzaju, urzędów, uczelni wyższych, placówek medycznych itp. W związku z powyższym na Facebooku pojawiły się grupy zrzeszające zarówno ekspertów, jak i laików w tematyce dostępności. Osoby te najczęściej w reprezentowanych przez siebie podmiotach były związane z zapewnianiem dostępności. Grupy były inicjowane także przez przeróżne osoby i podmioty – od przedstawicieli organizacji pozarządowych (grupa Forum Koordynatorów i Koordynatorek Dostępności została założona przez

⁹ Znaczna część nowych obowiązków tak naprawdę nie była nowa, a jedynie rozproszona po różnych aktach prawnych i przez to traktowana jako nieobowiązująca większości podmiotów publicznych, szczególnie że niestosowanie się do nich nie pociągało za sobą żadnych konsekwencji prawnych i finansowych.

przedstawicieli Fundacji Widzialni) poprzez przedstawicieli uczelni wyższych (grupa Dostępne Uczelnie została założona przez pracownika Politechniki Warszawskiej), do pracowników branży IT (grupa Dostępność [*web accessibility*] została założona przez pracownika firmy informatycznej) oraz indywidualnych pasjonatów bardzo wąskich tematycznie obszarów związanych z zapewnieniem dostępności. Ta różnorodność osób i podmiotów zaangażowanych w szerokie dyskusje o wdrażaniu wspomnianych przeze mnie ustaw jednoznacznie pozwala stwierdzić, że faktycznymi odbiorcami nowego prawa są naprawdę rzesze podmiotów, które pierwszy raz tak intensywnie muszą zainteresować się nową dla nich tematyką.

Podczas obserwacji tematów pojawiających się na różnych grupach i forach internetowych bardzo wyraźnie dało się zauważyć i wyodrębnić kilka podstawowych wątków pojawiających się w różnych okresach od powstania grup i wejścia w życie nowych przepisów. Połowa 2020 r. była silnie zdominowana przez pytania związane z powoływaniem koordynatorów dostępności w instytucjach. To w tym okresie pojawiały się z różną intensywnością zapytania osób z mniejszym doświadczeniem lub bez żadnego w zakresie zapewniania dostępności w podmiotach, za które odpowiadają. Odbywała się wtedy w głównej mierze dyskusja pomiędzy dwoma typami aktorów – przede wszystkim przedstawicielami różnych podmiotów, którzy mają jakiś problem lub zadanie do zrealizowania i od niedawna się z nim mierzą, a przedstawicielami podmiotów, które od lat działają na rzecz zapewniania dostępności i są twórcami dobrych praktyk w naszym kraju, a czasem wręcz są zwolennikami jak najpełniejszego wdrażania w życie zapisów ustaw o dostępności. W tego typu dyskusjach bardzo wyraźnie przewijał się stały wątek: pracownicy podmiotów publicznych zostali obarczeni nowymi obowiązkami, jednak nie zapewniono im podstawowego narzędzia, jakim jest wiedza, jak te obowiązki realizować. Ich aktywność w mediach społecznościowych była próbą szukania jakiegokolwiek pomocy w zrozumieniu nowego zagadnienia, które nie zawsze przystawało do dotychczas obowiązującej w ich miejscu pracy kultury organizacji i wypracowanych schematów. Przykładami takich fragmentów dyskusji mogą być cytowane poniżej posty:

AK: Pomóżcie proszę. Jestem koordynatorem „z łapanki” w szkole podstawowej i czuję się jak dziecko we mgle...¹⁰

DJ: Jestem od niedawna koordynatorem w izbie wytrzeźwień i nie mam pojęcia jak się do tego zabrać. Bardzo proszę o wskazówki...¹¹

LB: ...jest kilka rodzajów koordynatorów – ja należę do tego rodzaju, w którym właśnie się dowiedziałam, że jestem koordynatorem. Możecie mi doradzić, gdzie mam szukać wiedzy na temat dostępności? Tak do poczytania samemu na początek, zanim wyproszę jakieś szkolenie¹².

AD: Dzień dobry. Proszę o pomoc w następujących 2 sprawach. Jestem koordynatorem w Powiatowym Inspektoracie Nadzoru Budowlanego... Skąd się wzięło taki sposób tworzenia pism urzędowych? Nie jestem polonistą tylko inżynierem i zawsze preferowałam bardzo łopatologiczne podawanie informacji.

SW: Odnośnie języka pism urzędowych: już od dawna funkcjonuje w obiegu opracowanie rodem z KPRM: Komunikacja pisemna <https://www.gov.pl/.../46035b5d-eda4-4c68-a177-fbe1e6648c11>¹³.

IK: Dzień dobry, Koleżanki i Koledzy. Może ktoś podpowiedzieć czy zamieszczając zapytanie ofertowe na stronie i dodając załącznik mogę go zamieścić w takiej formie jak w pliku...

AP: Ten dokument nie został przygotowany zgodnie z zasadami dostępności cyfrowej...¹⁴

Pojawiały się także posty, które wprost wskazywały, że podmiot nowe obowiązki traktuje jak przykrą konieczność, którą trzeba obarczyć jakiegoś pracownika: „...Zostałam mianowana koordynatorem w szkole w której pracuje wbrew mojej woli... [zapis oryginalny]¹⁵.

¹⁰ Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności” z 18 marca 2021 r.

¹¹ Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności” z 7 grudnia 2020 r.

¹² Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności” z 8 maja 2020 r.

¹³ Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności” z 13 kwietnia 2020 r.

¹⁴ Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności” z 22 kwietnia 2020 r.

¹⁵ Wpis z grupy „Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności”, <https://www.facebook.com/groups/forumkoordynatorowdostepnosci> [dostęp: 22.05.2021].

W omawianym okresie skupiano się w głównej mierze na aspektach merytorycznych i swobodnej wymianie wiedzy o wydarzeniach, szkoleniach, przydatnych materiałach, dobrych praktykach, a także złych praktykach i ofertach usług niskiej jakości. Wiele wątków dotyczyło również tematów związanych z podstawowym i elementarnym zakresem wiedzy i interpretacji przepisów nowych ustaw. Dodatkowo, analizując zastane treści, daje się wyraźnie zauważyć, iż pierwsza połowa 2020 r. w zakresie tematyki dostępności w mediach społecznościowych cechowała się bardzo silnym poszerzeniem się grona osób zajmujących się tą tematyką. Osoby te albo aktywizowały się w przestrzeni wirtualnej i stawały się istotnym źródłem wiedzy, albo też wcześniej nie były związane z tą tematyką bezpośrednio lub w ich podmiocie w ogóle nie odczuwało się dotychczas stosowania jakichkolwiek zasad dostępności poza tymi występującymi w przepisach, których nie dało się ominąć (np. w prawie budowlanym od dawna istniał obowiązek zapewnienia w nowych budynkach dostępu dla osób na wózkach do wszystkich kondygnacji).

Kolejnym wyraźnie zarysowanym w czasie tematem, który wywoływał wiele kontrowersji, napięcia i powodował wzrost wymiany wszelkich informacji, jest pierwszy kwartał 2021 r., gdyż do końca marca wszystkie podmioty miały obowiązek złożyć za pomocą systemu sprawozdawczego Głównego Urzędu Statystycznego oficjalnego sprawozdania z poziomu realizacji zapisów ustaw o zapewnianiu dostępności. Poza samym faktem sporządzenia takiego sprawozdania i przesłania go do odpowiedniej instytucji największą nowością była konieczność zamieszczenia tego sprawozdania na swoich oficjalnych stronach internetowych (najczęściej w Biuletynie Informacji Publicznej). W dyskusjach rodziło to bardzo wiele napięć, gdyż z samego faktu konieczności złożenia sprawozdania nikt nie dyskutował, a jedynie wiele wątpliwości z nim związanych wynikało z niepewności co do prawidłowej interpretacji zakresu danych koniecznych do umieszczenia w sprawozdaniu i sposobu ich raportowania. Jednak konieczność oficjalnego „pochwalenia się” stanem swojej dostępności budziła wielokrotnie sprzeciw popierany argumentami o bezsensowności tego wymogu. Niektórzy uczestnicy dyskusji próbowali „podpowiadać”, na jakiej podstawie można odstąpić

od obowiązkowej publikacji sprawozdania. Było to o tyle zjawisko ciekawe, że sama konstrukcja przepisów w ustawach jest w tym zakresie bardzo jednoznaczna¹⁶, zaś wprowadzenie zamieszania wśród szczególnie tych najmniej doświadczonych w tematyce dostępności podmiotów było dość problematyczne i niejednokrotnie wymagało sprostowań od osób pracujących w administracji rządowej na szczeblu centralnym w jednostkach odpowiedzialnych za koordynację tematyki dostępności w naszym kraju (udzielali się bardzo czynnie w tym zakresie pracownicy ówczesnego Ministerstwa Cyfryzacji).

Po początkowym bardzo intensywnym okresie wymiany informacji przede wszystkim merytorycznych i wspierających osoby po raz pierwszy stykające się w swojej pracy z tematyką dostępności nastąpiło swoiste wyciszenie, przerywane pod wpływem jakichś zdarzeń, które są osadzone w czasie, takich jak terminy sprawozdań czy też obowiązku aktualizacji dokumentacji związanej z zapewnianiem dostępności. Okresy te były wykorzystywane w celach marketingowych przez podmioty, których działalność gospodarcza jest związana z omawianą tematyką. Były to wątki, które z upływem czasu pozwalały coraz lepiej śledzić nie tylko rozwój rynku komercyjnego, lecz także wyłanianie się głównych graczy, którzy zaczynają dominować w Polsce w zakresie realizacji wszelkiego rodzaju audytów, szkoleń i innego odpłatnego wsparcia. Nisza, która pojawiła się w 2019 r. wraz z ustawami, została bardzo szybko i bardzo szczelnie wypełniona różnymi podmiotami, których część równie szybko została zepchnięta na margines ze względu albo na wysokie stawki za swoje usługi, albo na brak rzetelności.

Poza głównymi nurtami tematycznymi pojawiały się i stale pojawiają pytania o szybkie i praktyczne rozwiązania bieżących problemów, które dotyczą wszystkich sfer życia podmiotów odpowiedzialnych za realizację prawa

¹⁶ Art. 11 ust. 1 ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami: „Podmiot publiczny przekazuje co 4 lata, najpóźniej do dnia 31 marca danego roku, raport o stanie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w danym podmiocie i publikuje go na swojej stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej, a jeżeli nie ma strony podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej – na swojej stronie internetowej”.

związanego z dostępnością w naszym kraju. Po przeprowadzeniu analizy wątków i tematów poruszanych w mediach społecznościowych w ostatnich dwóch latach bezsprzecznie można dostrzec duże zapotrzebowanie na istnienie takich miejsc jako źródeł pozyskania pewnej, jasnej i sprawdzonej wiedzy, która nie jest obarczona dużym ryzykiem błędów.

Podsumowanie

Analiza zastanego materiału opartego w głównej mierze na treściach pojawiających się w grupach tematycznych na Facebooku pozwala na prowadzenie rozważań na temat tego, skąd bierze się tak duży i gwałtowny wzrost zapotrzebowania na informacje związane z zapewnianiem dostępności. Czy tak bardzo wzrosła świadomość społeczna i przedstawiciele szeroko rozumianych instytucji publicznych zaczęli uważać, że tę tematykę należy bezwzględnie mieć na uwadze? Czy dostępność stała się „modna” i w dobrym tonie jest się nią interesować, nawet jeśli nie do końca idą za tym realne działania? Czy jednak zmiana przepisów i groźba kar finansowych wymusiła na kadrze zarządzającej poszczególnymi podmiotami objętymi obowiązkami ustawowymi zainteresowanie tematem? Przytoczone wyżej przykłady pokazują jednoznacznie, że trzecie pytanie jest najbardziej trafne w opisywanej sytuacji. Zmiana postępująca ewolucyjnie dała się zauważyć w dyskusjach przedstawicieli organizacji pozarządowych lobbujących za dostępnością. Ewolucyjnie, gdyż podmioty te już dawno stosują w swojej działalności wszelkie możliwe dla nich zasady dostępności i stały się w tej mierze ekspertami, a dalsze zmiany są dla nich ewolucją na drodze do „doskonałości” w dostępności. Zupełnie inaczej, jak starałam się pokazać powyżej, funkcjonowały dotychczas podmioty z sektora opłacanego przez budżet państwa, które z reguły robiły tylko to, co musiały, i nic lub niewiele więcej. Gwałtowna zmiana w zakresie obowiązków i brak merytorycznego wsparcia ze strony agend rządowych skłoniły pracowników do poszukiwania pomocy w nieformalnych grupach w mediach społecznościowych. W grupach, które stały się w wielu aspektach grupami eksperckimi, pozwalającymi na wymianę doświadczeń między in-

stytucjami tego samego typu i o tych samych problemach. W grupach, które nieformalnie (bo w czasie prywatnym) są wspierane przez przedstawicieli resortów rządowych odpowiedzialnych za wdrażanie ustaw o dostępności, ale także w grupach mniejszych, mało znanych, tworzonych przez podmioty komercyjne w celu prowadzenia marketingu (co niesie za sobą pewne zagrożenia ukierunkowania działań pod jeden, oferowany przez założyciela grupy sposób zapewniania dostępności).

Powyższa praca pokazuje także, że chociaż wprowadzane są zupełnie nowe obowiązki dla podmiotów publicznych, to wiedza, jak je prawidłowo realizować, nie jest powszechnie i łatwo dostępna. Narzucane prawem wymagania zmuszają do podejmowania natychmiastowych działań, jednak nie idą za tym jasne i klarowne wskazówki, jak i co robić, by je spełnić. Ta duża doza niepewności i nieznanostwo tematu na szeroką skalę powoduje konieczność szukania informacji w źródłach nieoficjalnych, takich jak Facebook, które z czasem stają się głównym źródłem wiedzy i zarazem katalizatorem zmian postaw wśród przedstawicieli instytucji publicznych. W tym wypadku zmiana dotyczy postrzegania potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ich miejsca w społeczeństwie, jednakże zmiany w innych materiach prawa mogą być podobnym motorem zmian społecznych.

| BIBLIOGRAFIA

1. *Crip camp*, <https://www.netflix.com/pl/title/8101496> [dostęp: 12.12.2021].
2. Forum koordynatorów i koordynatorek dostępności, <https://www.facebook.com/groups/forumkoordynatorowdostepnosc> [dostęp 22.05.2021].
3. <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdanie-z-wykonywania-konwencji-o-prawach-osob-niepelnosprawnych> [dostęp: 17.05.2021].
4. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus> [dostęp: 18.05.2021].
5. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012, poz. 1169, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20120001169> [dostęp: 17.05.2021].

6. Niedbalski J., Raław M., Żuchowska-Skiba D., *Wstęp. Współczesne perspektywy postrzegania niepełnosprawności*, [w:] J. Niedbalski, M. Raław, D. Żukowska-Skiba, *Oblicza niepełnosprawności w teorii i praktyce*, Łódź 2017, s. 9–21.
7. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.